

XXXV

ՄԱՅԻՍ-ՅՈՒՆԻՍ

1917

ԵՐԵՍԱՌԻՆՀԻՆԳՈՄԵՆԿ ԱՂՔԻՐԻ ԵՒ ԻՐ ԱՅԽԱՏԱԿԻԳՆԵՐԻ

Աղքիւրի 35-ամեակի հետ լրանում է այս տարի և մի շարք մեր աշխատակիցների Աղքիւրին աշխատակցութեան: Նրանք, որոնք անընդհատ աշխատակցել են Աղքիւրին 35 տարի և մինչև օրս էլ շարունակում են իրանց աշխատակցութիւնը, մենք մտադիր ենք սրանց մատուցանել այս ձմեռ հրապարակական յարդանք: Շնորհիւ ազատ գրաքննութեան, մենք մտադիր ենք մօտ ապագայում, երբ տպագրական արդի դաժան պայմաններն էլ չքանան, հրատարակել և «Կուրիօզների ու անցած Փազիսների մեր անտիպ յիշողութիւնները», ուր ընթերցողը ակներև կը տեսնէ մեր այսքան-

այսքան տարիների կսկիծն ու քրքիշը:

Ի դէպս լինելով, պատմենք մէկը: Աղքիւրից 1887 թ. ներկայ № ում արտատպւած Կ.Ա. Մ. Շահ.ի «Մի պատկեր գարնանային կեանքից յօդւածում հեղինակը գրել էր (երես 92) «կաթի փոխարէն չոր խոտ են արածում,, 1883 թ. ցենզուրը «չոր»ը ջնջել էր և ուղղել «կանաչ» խոտ են արածում: Մենք հակառակեցինք, ցենզուրը ըստ պառնում էր ամբողջ յօդւածը ջնջել: Կոմպրօմիսն այն եղաւ որ ոչ «չոր» և ոչ «կանաչ», լինի: Նման, հազար անգամ հղօր կուրիօզներ ենք ունեցել այս 35 տարիների ընթացքում:

XXXV ՄԱՅԻՍ—ՅՈՒՆԻՍ 1917

1883 ԵՐԵՍՈՒՆՅԻԳԱՄԵԱԿ ԱՂՔԻՐԻ 1917

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ՊԱՏՆԻՆԵՐԻ ԺՆՈՂՆԵՐԻ ԵՐ
ԳԱՍՏԱՐԱՐՆԵՐԻ

ՀԱՄԱՐ ՊԱՏՆԵՐԱԶԱՐԻ ԱՄՍԱԳԻՐ

Տարեկան քաժանորդագինը՝ Ռուսաստանում
5 ռ., առանձին Ա-ը 1 ռ., արտասահմանի քա-
ժանորդների համար տարին 20 ֆր.

Խմբագրությունը յոգաձնեցը կրճատում է, ենթարկում փո-
փոխություն և չը տպելիքը չէ վերադարձնում:
Անծնական տեսակցություն խմբագրի հետ Երեւոսքի և
ուրբար առ. 11-12 ժ.:

ԽՄԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԹԻՖԼ., ԳՕԵՐՈՒՆԱԿԻ պր. թ. Ա 41. ՏԵԼ. 16-90:

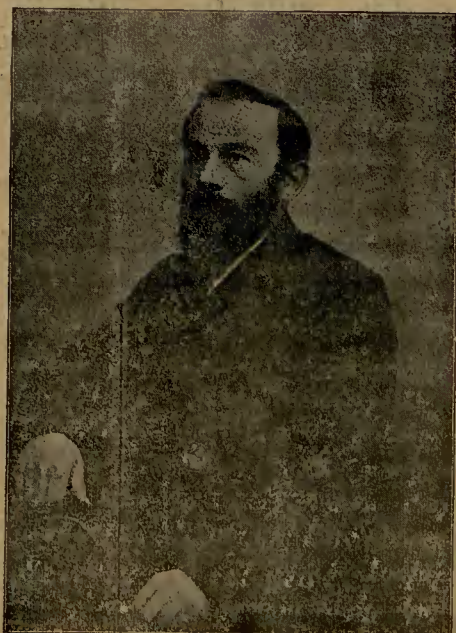
Հասցեն՝ Тифлис, Редакция АГБЮР.

Tiflis. Direction AGBUR.

Հիմնադիր և խմբագիր-Հրատարակիչ՝

ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԵՐԵՍՈՒՆՅԻԳԱՄԵԱԿ ԿՈՍՏԱՆԴՆԻՆ ՄԵԼԻՔ-ՉԱՀԵԱԶԱՐԵԱՆԻ ԱՂՔԻՐԻՆ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԱԶԱՏԱԿՑՈ ՖԵԱՆ

Կոստանդին Մելիք-Շահնազարեան

Ահա Աղբիւրի մի կենսաբար յինջ ու
բուրեղ ակն, որ 35 անընդհատ տարիներ
ջրել, ոռոգել է մանկական անդատանը:
Հեղ, իբրև դարնանարոյր մանուշակ, Կոս-
տանդին Մելիք-Շահնազարեանը, գիւնսու-
կանին յատուկ համեստութեամբ, անբոխա-
յին ծափերից ազատ, մեր արդի ակահաւոր
մանկական գրողն է և նշանաւոր ֆելետո-
նիստ Տմբլաչի Խաչանը: Պատանեկութիւ-
նից տարւած գիւղական կեանքով, Թրան-
սիայում հիմնովին ուսումնասիրել է գիւղա-
տնտեսութիւնը և ուսումնաւորուել Մոս-
պէլիէում, ապա վերադառնալով հայրենիք,
մինչև օրս էլ նւիրած է հայրենի հողի
մշակման և զուգընթաց օրան մայրենի
գրականութեան: Աղբիւրին և Տարագին:

Կը գայ յարգանքի օրը և Աղբիւրը իր
երախտադիտական զգացումները կը մա-
տուցանէ և իր հոյակապ կամար Կոստանդին
Մելիք-Շահնազարեանին:

ՄԻ ՊԱՏԿԵՐ ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻՑ

Փարուն էր. տաքացել էին օրեր, բարձր սարերի հալ ընկել ձիւներ, քըշքըշան առուններ ու աղբիւրներ դաշտ ու ձոր բռներ: Կանաչել էր խոտը, ծաղիկներ ծաղկել և անուշ բուրմունք ամեն տեղ սփռել: Մարդ և անասուն, թիթեռ ու թռչուն ուրախ ու զլարթ ամեն կողմ լցւել...

Մաճկալը հանդուժ իր վարն էր անում, նախըջին՝ դադանակն ուսին՝ կով ու գմշուկին արօտը տանում. հորթարածը իր հորթերն առած, խոզարածը իր խոզը, գառնարածը՝ փափլիկ ու նախշուն գառներն ու գոջին առաջին, ինչպէս և հովիւը խուրջինը շալկած, բրդոտ ոչխարներ առաջը ձգած, «հի՛, հէ՛ս, հօ՛, հա՛» բարձր բղաւում, կանչում ու շփւում և կանաչ խոտում արածացրնում:

Իսկ մեր թռչնիկներ, բմբուտ հաւիկներ, ծիծեռնակ,

սարեակ ու քաղցրիկ սոխակ, լոր ու մշահաւ, արտուտ ու կաքաւ, սիրուն ճւղղով, անուշիկ երգով, թփից ծառ թռչում, ծառից դէպ ծաղկունք, ամենքի սիրտ իրենց են գրաւում...

Բայց այն թիթեռներ, նախշուն բզեզներ, որ խոտերի մէջ վեր վար են ցատկում, բզգում ու տըզում ու յանկարծ խոտից մի այլ տեղ թռչում, դռդռան ձայնով թռչնոց երգերի դամբ լաւ պահում, ինչքան քաղցրութիւն է մեզ պատճառում...

Բայց այս դեռ ոչինչ. անա կէս օր է, արևը վերևից կրակ է թափում, բաց դաշտավայրից ամենքին քշում դէպ խոր խոր ձորեր և կամ տերևոտ ու զով անտառներ:

Հանդ ու արօտ պահ մի լռեցին, թռչկան հիւրերից շուտով գրկեցին, միայն դեռ հովտում, քչքչան առւի վշշոցն է լսում: Ահա մեր մաճկալ իր մաճը թողեց, եզներ լվից սամիքն արձակեց, հոտաղ ու մշակ իր շուրջը առած, թանէ սպասը մէջ տեղը դրեց...

«Կերեք, տղերք ջան, ձեր ջանին զուրբան, այսօր լաւ օր է, աջուկ է մեր բան»,:

Բայց անա հովտում մի ձայն է լսում. լուռ կացէք. այդ հովիւն է իր սրինդը փչում, բրդոտ ոչխարներ ջրելու տանում: Ահա ոչխարի տուտը երևաց, գլխները քարշ՝ գնում են գնում, մի մի բառաչում, կամ թէ խոտ կծում ու սաստիկ տաքից հագիւ հագ քայլում: Վերջապէս հասան առւի ավին, գլխներն

Իսկոյն ամենք մեկնեցին ու պաղուկ ջուրը անուշ փսսոցով իրենց քաշեցին: Սրանք էգերն են, բայց ուր են գառներ, սրանց զաւակներ: Նրանք քիչ հեռու՝ մի բլրի վրայ, կաթի փոխարէն խոտ են արածում, գլուխնին ծռում, դէս ու դէն նայում անուշ մայիւնով, կան-
չում, բղաւում: Եւ ահա հասաւ կթելու ժամը, ոչխարը նստած տեղից վերկացաւ. իսկ բլրից գառերը խուն-
ջիկ ու մունջիկ առւի մօտ եկան... մայրը գառնու-
կին, գառը մայրիկին պտռում պտռտում է հարիւրի միջին... բառաջ ու մայիւն ու իրարանցում, շարժում է ամենքի սիրտն ու հոգին...

Տես, ահա ձայնով գտան մէկ մէկու. լռիկ ու մնջիկ կանգնեց մեր մաքին. գառնուկը առջի երկուստք ճկեց և մօր ստիքներ իր բերան քաշեց. անուշ մշտոցով ծրծում է ծծում, իր փոքրիկ դնչով մօր կուրծքին խփում, երբեմն էլ մօր ծիծ ատամների տակ ձգում ու կծում ու շատ ցաւեցնում, բայց ներող մայրը իր լեզուն հանած՝ սիրուն զաւկի դնչիկն է լիզում ու մի հրճւանքով նրան գուրգուրում...

Անցաւ մի րոպէ. ահա կովկիթներ, կաւէ պտուկներ շրջիկ ու թրրիկ մէջ տեղ շարւեցան և հարս ու աղ-
ջկունք ձեռքերնին ծալած՝ հովիւների հետ կթել սկսան. խրժ-բրժ, խրժ-բրժ լաւում են ձայներ, փրփրուն կաթով լցնում ամաններ, իսկ մեր հեղ մաքին միա-
միտ կանգնած է տիրոջ առաջին...

Երբ վերջացրին, հովիւներն իսկոյն

մայրը իր որդուց նորից բաժնեցին, ա-
ռաջւայ կարգով արօտ քշեցին. . .

Սիրում եմ, այո, գարնան եղանակ:
Երբ որ ծաղկում են հանդ ու դաշտորայք,
Պտտում եմ յաճախ ես նրանց միջին
եւ միշտ հրճում եմ բնութեան
տեսքին. . .

Կ. Կ. Մ. ՇԱՀ.

(ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ՄԵԼԻԲ-ՇԱՀՆԱԶԱՐԵԱՆ)

„ Ա Ղ Բ Ի Ի Ր “ 1883 թ. № 2

Փ Ե Տ Ր Ի Մ Ր

ԳԻՒՂԱԿԱՆ

ՆԻԱԳՆԵՐ

1. ԳԻՒՂ.

Թողի բաղաք, եկայ գիւղ,
Անոյշ թեթեւ՝ ըզգացի,
Հուրջ պարզութիւն, խոնարհ հիւղ,
Ուր ես հանգիստ քընեցի:

Բացսիրտ եղայ մարդկանց հետ,
Մտերմացի շատ հեշտին,
Թախիծ, յուզմունք, մախժ անհետ
Հեռու, հեռու գընացին:

Գիտակցութիւնըս պարզըւեց,
Ես ըզգացի, որ գիւղում
Ինձ մի նոր կեանք ընդգրկեց:

Վերածնունդս պիտի աստ,
Օգնեմ եղբորս բազում,
Խնքըս լինեմ բարեբաւտ:

2. ԶԻԶԶՍ.

Զիզան գիւղի սիրունն էր,
Ալ թշերով աղջիկ էր,
Գործով ողջ օր եռում էր,
Յոգնել երբէք չըգիտէր:

Տան մի կուռն էր մեր Զիզան,
Գիւղի մէջ էլ մի շուշան՝
Կեանք արծարծող, վառվըրուն,
Դիւթիչ, գրաւիչ ամենուն:

Վանի, Մօսի, Առստամը
Եւ ուրիշ շատ պատանի՝
Աչքադրած էին նրան:

Որի՞ տանը արդեօք նէ՝
Լոյս պիտ վառէր որպէս հարսն,
Եւ ծուխ հանէր յերգիկէ:

3. ՎԱՐ.

Ի՞նչ աշխոյժով գիւղացին
Եզներ լըծեց արօրին,
Վաղ յանդ ելաւ լոյս ձագի,
Խոփը խրեց ափսին:

Առաւոտեան մեղմ զեփիւռ,
Հնչին երգը հոտաղի՝
Ձըւարթ հոգի համասփիւռ՝
Տարածեցին բոլորաի:

Ա՛խ, անդաստան թարմ ու պարզ,
Միակ վայրն ես դու բախտի,
Երջանկութեան և կեանքի:
Բնութեան ծոցն է գեղեցիկ,
Հարուստ, առողջ լուսաւոր,
Մարդ լոկ անդ է բախտաւոր:

4. ՀՈՒՆՁ

Ոսկեթոյր հաս արտեր
Մեր գիւղացուն՝ ոյժ տըւին,
Բարդ-բարդ զիզում է խուրձեր,
Արագ բարձում սայլերին:

Ամբողջ գիւղը քրթնաթոր՝
Ես ու լեռ է աշխատում.
Տարբւայ պաշար փառաւոր՝
Իւր յարկի տակ ամբարում:

Թագաւոր ոմն է նա,
Անմիջապէս ով հողից՝
Հաց է ստանում յարակայ:

Մշակ ստրուկ է միայն նա,
Որ բանւոր է օրավարձ՝
Գործարանում գոռ հսկայ:

5. ԱՂՔԻԻՐ.

Աղբիւրի մօտ գիւղերում՝
Կան միայն հարս, աղջիկներ,
Խօսք ու զրոյցով են հրճւում,
Ջրով լցնում են կուժեր:

Արագ տուն են շտապում,
Մաքրում, սարքում ամեն ինչ.
Ձինջ, վճիտ ջուր դաւաթում՝
Մեծին, հիւրին մատուակում:

Գիւղի աղբիւր, անմահ ջուր,
Կեանք ես տալիս ամենին,
Եւ հասցընում սօխ, սխտոր:

Դու մեծ դանձ ես քան սակին,
Թանդ քան թէյ, սուրճ, շակոլաւ,
Ազնիւ խմիչք կաթոգին:

6. ԳԵՂԵՆՈՒ ԿԵՆՅԱՂ.

Թարմ մթերք կուգես՝ գիւղում,
Սառն, առողջ ջրեր՝ այնտեղ.
Անբաւ մաքուր օդ գիւղում,
Հարիւրամեայ կեանք այնտեղ:
Սուրբ վարք ու բարք գիւղերում
Տիրող գիծ են ու դիակ,
Անկեղծ սիրում, հաւատում,
Շինականները համակ:

Գիւղի թերին է աւանդ,
Նրա միտքը անմշակ,
Շատ բարիքից անգիտակ,
Մի շուսաւոր քահանայ,
Մի անձնէր վարժապետ

7. ԾՄԵՌ.

Հողանդական վառարան
Դեռ երազ է հայ գիւղում.
Պապենական քուրսին այն
Երախտաւոր է կեանքում:

Անոյշ տաքուկ ոտերից՝
Տարածում է մեր մարմնում,
Պիրկ ապաստան է ցրտից՝
Հայոց ձիւնոտ աշխարհում:

Ա՛խ, ով կըտայ հայ գիւղին
Եւրոպական մի տնակ,
Որ նա լինի օրինակ:

Որ հայն ապրի մարդու պէս,
Ոչ զինչ գոմի անասուն,
Այլ բարեձև լուսատես:

8. ԳԱՐՈՒՆ.

Աւետումին մանիշակ
Թւերի տակ տերեւած,
Համարարած սար, դաշտակ,
Անբան, ասան կեանք եռաց:

Սերմ, յղութիւն, ծիւ, ծնունդ
Համակած է ամենուր,
Եւ ջանք դործեն լաւ անունդ
Ծաղի հաւաքել տիրատուր:

Կեանքն ազատ և համարձակ,
Կապանքները ջախջախած,
Սլանում է շատ արագ:

Խօսնակ Աւչնակ բազմաթիւ
Դովեն սրուն վեհ չքնաղ,
Որ հեշ պտտէ իւր անիւ:

9. ԱՄԱՌ-ԱՇՈՒՆ.

Կաթ, մածուն, իւղի՛նչ առատ
Ծաղկոտ դալար լեռներում.
Հօտեր, նախիր խանդաղխատ՝
Մակակում են արօտում:

Սոխ, ձմերուկ, նուշ խաղող,
Վարունգ, բոխկ, սոխ, տակ, կաղամբ.
Այգի, պարտէզ զարդ զարդարող,
Քաղ է լինում ցնծութեամբ:

Շարան բեռներ հաաիկի՛
Գնում են դէպի ջաղաց,
Դառնում ալիւր, անոյշ հաց:

Վայելիր, ժիր հողագործ,
Աստուածատուր այս բարեք,—
Աշխատանքիդ արդասիր:

10. ԳՆԱՆՔ ԳԻԻՂ.

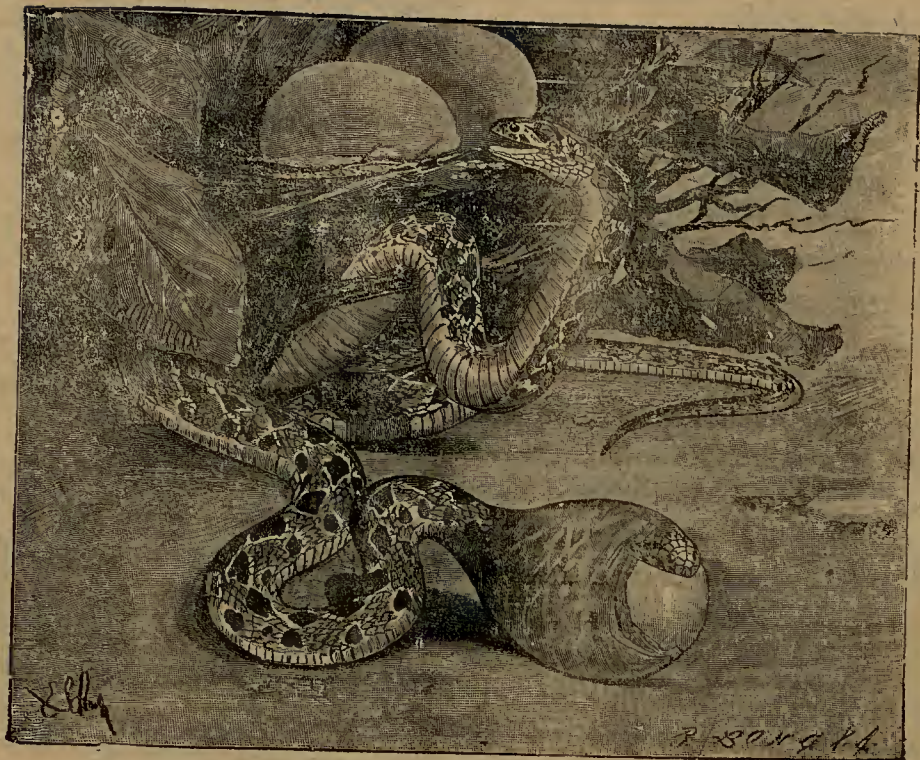
Սիրով դառնանք, փարենք հող՝
Մեր մայրենի աշխարհին,
Իւր գանձերը բողբոջող՝
Կոչ Կեն անում ամեն տի:

Անդեկ, անոթ մեր, Ազգին,
Աստուած տայ խելք, ղեկավար
Մտքի, հողի մշակոյթ,
Լոյս գիտութիւն բաւարար,

Եւ դրա համար մեզ պէտք է
Նախ և առաջ առողջ խելք,
Առած ճշգրիտ փաստերէ:

Խոհուն, տոկուն աշխատանք,
Օրինապահ մի կենցաղ,
Որ չը լինենք հողմարած.

Ն. Վարդ.

Ո Ս Կ Ե Ջ Ո Ւ Կ

Ժամանակին Տոշալ քաղաքում ապրում էր Ռուսաս թագաւորը, որը ծերացել էր և միայն մի ժառանգ ունէր Արգիշտ անունով: Ռուսասը վաթսուն տարւան հասակում կուրացաւ և ամբողջ երեք տարի բժիշկները չը կարողացան նրա աչքերը բուժել: Օտարական մի բժիշկ երբ քննեց թագաւորի աչքերն ասաց.

—Ոչինչ չի օգնիլ, անհնաւ ըին է բուժել. միայն եթէ կարողանաք ոսկի ձուկ բռնել, չորացնել, փոշիացնել և աչքը քսել, նա կարող է բիրբ առողջացնել և աչքի լոյսը վերադարձնել:

Թագաւորը մոռնեալիք հանեց և յայտարարեց, թէ ով որ կարողանայ մի ոսկի ձուկ բռնել, իրեն ներկայացնել, նա կը ստանայ մի տաղանգ ոսկի և կը նշա-

նստելի մեծ-վէղեր:

Այս որ լսեցին, ամենքն էլ մի մի նստակ նստան, Վանի լճի վրայ նստեցին և իրենց ցանցերը բացեցին ծովը ոսկի ծուկ որսալու յոյսով: Ամբողջ եօթն ամիս լուսինը ծնաւ, լրացաւ, բայց ոչ ոքի չը յաջողեց ոսկի ծուկ բռնել:

Որսկանները շարքին իր նստակով դահաժառանգ իշխան Արգիշտին էլ բաղտ փորձելու դուրս եկաւ և հէնց առաջին անգամ ուրկանը ծովի մէջ հաւաքելիս նկատեց աշխարհի վնասութիւնը ու չը գտած ոսկի ծուկը: Ուրկանի մէջ երբ սկսեց ցատկոտել ոսկի ծուկը, նրա գեղեցկութիւնից ասլշած մնաց Արգիշտ իշխանը, այնպէս զգացուեց, որ մոլորուեց, չէր կարողանում վճռել թէ՛ ոսկի ծուկը զոհէ իր հօրը, թէ՛ հօր աչքերը զոհէ ոսկի ձկան: Մինչ կարեկից իշխանը տատանւում, չէր կարողանում վճիռը կայացնել, ոսկի ծուկը լեզու ելաւ և ասաց.

Իշխան, ինչպէս դու թագաւորի միակ ժառանգն ես, այնպէս էլ ես ձկների թագուհուն միակ դուստրն եմ: Խղճա՛ ու ինձ ինայիլ, ինչպէս որ խիղճդ քեզ թելադրում է և հաւատա, որ ես էլ մի օր կարող եմ քեզ ծառայել: Թէ ինձ ազատես, աշխարհի ամեն

նաչքնաղ և ամենախելացի կնոջ սիրտը կը կապեմ քո հոգու հետ:

Էլ չը համբերեց Արգիշտ իշխանը, իսկոյն վրայ թռաւ, բացեց ցանցը և ոսկէ-ծուկը քցեց ծովն ասելով.

— Հայրս, ծերացել է, կարող է առանց աչքի էլ ապրել, բայց իմ խիղճս ինձ պահանջում է, չեմ կարող ես այս գեղանի արարածին կեանքից զրկել, որին ծնողները սպասում են:

— Շնորհակալ եմ, ասաց ոսկի-ծուկը, ես այժմ մոռնեմ ծովի յատակը և Ոսկիամօրից կը խնդրեմ, որ անբաւ գանձերով քեզ հարստացնէ և աշխարհի ամենագեղանի կոյսին քեզ արժանացնէ Աստղիկը:

Դարձան թագաւորի մօտ նըրա բոլոր վէղերներն ու սպասաւորները և ասին.

— Եօթն ամիս դառն աշխատեցանք, բայց անօգուտ. ծովից մի հատ էլ ոսկի-ծուկ չը կարողացանք բռնել: Քո ցանկացած ոսկի-ծուկը դահաժառանգի ցանցն ընկաւ, բայց նա էլ ծովը ես քցեց ասելով.

— «Հայրս կարող է առանց աչքի էլ ապրել, ես չեմ կարող այս գեղանի արարածին կեանքից զրկել»:

Չայրացաւ Ռուսասը, հրա-

մայեց Արգիշտի աչքը մլով դուրս
թափել և ապա գլուխը ջախջա-
խել: Բայց վէղերները խղճացին,
գեռահաս իշխանին մնաս չը հաս-
ցրին, այլ երկրից դուրս հանեցին:
Նրանցից մէկն ասաց. — Թագաւորը
զաւակ չունի, մի օր կը զղջայ և
իւր գահաժառանգին սպանողներին
ցցի հանել կը տայ, աւելի լաւ է,
գնայ օտար աշխարհ և բախտը
փորձէ:

Գահաժառանգ իշխանը թո-
ղեց Տոշալը և ճանապարհ ընկաւ
դէպի արևմտահիւսիս: Նա գնում
էր ուր մոլոր, նա գնում էր յու-
սահատ, նա յուզւած էր, որ թա-
գաւորն անիրաւ վճիռով ուզեցել
էր գութն ու կարեկցութիւնը իր
կրծքից դուրս քաշել: Բայց գնում
էր աներկիւղ և համարձակ, քանի
որ համոզւած էր, թէ ինքը գեղեց-
կին, անմեղին պաշտպանել էր
խղճի արգար թելադրութեան հա-
մաձայն:

Շատ գնաց, թէ քիչ գնաց,
այդ ինքն էլ չը նկատեց, բայց
ծարաւ զգալով, նստեց մի աղբիւրի
մօտ, ջուր խմեց և մաղախի մի-
ջից մի քիչ չամիչ հանելով սկսեց
ուտել և մտածել: Այդ ժամանակ
մի էջ նստած ծերուկ մոգ մօ-
տեցաւ, բարեկեց և նստեց Արգիշտի
մօտ հարցնելով,

— Բարեկամ, դու որտեղից ես դա-

լիս և ուր ես գնում:

— Տոշալից եմ գալիս և Արծն: Իսկ
դուք, ծերունի մոգաւետ, ուր էք
գնում:

— Ես էլ Արծն եմ գնում, այն տեղ
հիւանդ շատ կայ, ինձ օգնութեան
են կանչել:

— Լաւ է միտարին կերթանք, ա-
սաց Արգիշտը, տխուր չի անցնիլ
մեր օրը: Հրամայեք, անուշ արեք
չամիչս շատ լաւն է:

— Շնորհակալ եմ, ասաց ծերունի
մոգը, ընդունեց չամիչն ու տւե-
լացրեց: Որքան բարի ես, որ ոչ
կեանքդ ես խնայում մարդու, ոչ
էլ ապրանքդ: Ես ցանկանում եմ
քեզ նման մի ազնիւ պատանու
հետ ընկերութիւն անել: Ինքս ծեր
եմ, հաշիւ և դաձս չեմ կարողա-
նում պահպանել, իսկ չար մարդիկ
կողոպտում են: Դու որ այդքան
բարի ես, ընդունիր առաջարկս և
ընկերացիր, պայմանով որ ինչ
վաստակներ, գանք դարձեալ այս
աղբիւրի գլխին կիսենք միջից
արդարութեամբ: Կէսն ինձ, կէսը
քեզ, թէ իմ աշխատած և թէ
քո գատածը:

— Հայրիկ, ի՞նչ արհեստ ունիք:

— Ես բժիշկ եմ և մարդուն ազա-
տում եմ մարմնական և հոգեկան
տանջանքից: Իսկ դու պատանի,
ի՞նչ արհեստաւոր ես:

— Ես ոչ մի արհեստ չեմ սովորել:

Եթէ կարող էք և կը բարեհաճէք ինձ աշկերտ ընդունեցէք և ես երեք տարի ձեզ ձրի ծառայեմ:

—Ո՛հ, ասաց մոգը, ձրի չեմ կարող ընդունել քո աշխատանքը, քանի որ քո աշխուժութեամբ դու կարողես այնքան վառտակել, ինչքան որ ես: Եթէ ցանկանում ես բժշկութիւն սովորել, ես այնպէս կանեմ, որ դու շուտով իւրացնես այդ գիտութիւնը: Իսկ նեղութեան պարագային կարող ես միշտ ինձ դիմել:

—Ես համաձայն եմ, ասաց Արգիշտը և գնացին, մտան Արծն քաղաքը: Միքանի օրից տուն վարձեցին, կահաւորեցին, դեղեր գնեցին հիւանդների համար, ընդունարան շինեցին և սկսեցան հիւանդներ ընդունել, կամ ծերունի բժիշկը այցելում էր հիւանդների տները: Արգիշտը սուր միտք և խոհուն աչքեր ունէր, կարողանում էր լաւ ըմբռնել վարպետի դասերը և իւրացնել բժշկական գիտութիւնը: Մի տարին լրանալուց յետոյ, աշկերտն էլ անկախ այցելում էր հիւանդների և նրանց գեղ ու դարման էր տալիս, առողջացնում, կարիք եղած դէպքում ծերունի բժշկի խորհրդին էլ էր դիմում:

Արծն մեծ քաղաք էր, մի ծայրից մինչև միւս երեք ժամի ճանապարհ մարդու քայլով, այն-

պէս որ առաւօտ իրարից բաժանում էին և երեկոները տուն էին վերադառնում, իրար գտնում վարպետն ու աշկերտը: Եւ ամէն օր նրանք իրար կատարած գործերի հաշիւն էին տալիս և վարպետը աշկերտին բացատրում էր հիւանդութիւններն ու նրանց առաջնաւնելու դեղերը: Ամէն օր բժիշկը վառտակած փողը յանձնում էր Արգիշտին պահելու:

Բայց քաղաքն այնքան ընդարձակ և այնքան շատ բազմապիսի ախտերով վարակած հիւանդներ կային, օր ամեն որ նորանոր դեղերի և ցուների տեսակներն էր բացատրում բժիշկը և ուշիմ աշակերտը սովորում էր եռանդով:

Քաղաքի արեւելեան ծայրին էր գտնւում արքունի պալատը, որը իր այգեստանով, աշտարակներով, զօրանոցներով, մթերանոցներով, մարտկոցներով և աւագաններով մի կատարեալ բերդաքաղաք էր: Պալատները բաժանւած էր քաղաքից մի երկար ու լայն ծառուղիով, որի երկու կողքից առունների ջրերը մշտապէս վազում էին: Մի անգամ այդ փողոցին մօտեցել էին վարպետն ու աշկերտը, որը նկատելու պէս բժիշկը ետ դարձաւ և ասաց. —Այդ արքունի պալատի ծառուղին է, այդ տեղ գնալը վտանգա-

ւոր է, ետ դարձիր և ուրիշ ան-
դամ չը մտնես, փորձանքի չեն-
թարկես:

Ետ դարձան և ամբողջ մի տարի
այդ փողոցով չանցաւ Արգիշտը:
Բայց ամեն օր, ամեն գիշեր ե-
րկտասարդ թագաժառանգի մտքից
չէին հեռանում արքունի դպեակը,
ծառուղին, այնտեղ գտնւած պա-
լատներն ու ապարանքները, ծա-
ռաստաններն ու այգեստանները:
Ամեն օր Արծն քաղաքի սրեւմտեան
և հիւսիսային կողմը գնում էր
հիւանդներին այցի ծերունի բժիշ-
կը, իսկ հարաւային և արեւելեան
պալատների կողմը գնում էր Ար-
գիշտը: Ծառուղու հրաշագեղ տե-
ռարանը գրաւեց երկտասարդ գա-
հաժառանգ իշխանին և մի օր նա
սկսեց, անդադար քայլերն
առողջ այդ կողմը և սկսեց ապշած
գմայլած գննել հրաշալիքները:

Երբ հրճալի ման էր գալիս
Արգիշտը պալատի առաջ, մարմա-
քիոնի սրբատաշ շինութիւնների
քանդակներն էր գննում, ծառաս-
տանների երկնամերձ սէրւիններով
գրաւած, յանկարծ արքունի եր-
կու թիկնապահներ նրան մօտեցան,
թեւերից բռնեցին և ասացին.

— Գնանք պալատ, թագաւորը քեզ
կանչում է:

— Ես թագաւորի մօտ դորձ չու-
նիմ, ասաց Արգիշտը, թողէք ինձ

հանգիստ, ես գնում եմ գործիս:
— Ո՛չ, ասացին թիկնապահները,
թագաւորի հրամանին մարդ չի
կարող ընդդիմանալ, եկ, գնանք,
ապա թէ ոչ մտրակներով կը տա-
նենք, ասացին ու քաջքշելով տա-
րան մինչեւ պալատ: Երբ Արգիշտը
նկատեց, թէ հեարք չունի օձիքն
աղատելու, շտ՛ւեց, վրան-գլուխը
կոկեց և ներկայացաւ թագաւորին
նրա դիւանատան մեծ սրահում,
ուր գտնւում էին արքունի բոլոր
պաշտօնականները:

— Դու ո՞վ ես, ի՞նչ գործով ես
գլխաւորում, հարցրեց թագաւորը,
գահաժառանգ իշխանից:

— Ես բժիշկ եմ, ասաց համարձակ
Արգիշտը, գնում էի խնամելու
հիւանդներին, ինձ բռնի բերին ձեզ
ներկայացրին: Ձեր երկրի օրէն-
քով չէ՞որ չի կարելի բռնութեան
ենթարկել:

— Բժիշկ, իմ աղջիկս, Անթառամը,
ահա երեք տարի է, հիւանդ է,
տանջւում է: Քո էլ պարտակա-
նութիւնդ է հիւանդներին խնամել,
փրկիր իմ աղջկանս մահւան ճի-
ւրանից, նրան քեզ հետ կարգեմ և
դարձիր այս թագաւորութեան ժա-
ռանգր:

— Շատ բարի, ասաց բժիշկը, որ-
քան ոյժ ու հնար ունիմ պիտի
գործադրեմ, որ ազատեմ արքա-
յական դուտերդ ախտից:

Ո՛չ, բժշկիկ, պայմանս այն է, որ անպատճառ աղատես և հետն էլ ամուսնանաս, եթէ մեռնի, կամ չառողջանայ, դու կը զրկւես ո՛չ միայն նրանից, այս դահից, այս թագից, այլ և քո կեանքից:

Պայմանը դաժան էր, բայց Արգիշտը պարտաւորուած էր ընդունելու: Ամեն պարագային նա զլիւից պիտի զրկւէր, եթէ որ չը բուժէր արքայական օրիորդին:

— Խնդրեմ, հրամայեցէք, որ ինձ առաջնորդեն, գնամ, տեսնեմ իշխանուհուն, ըստ այնմ միջոցներ ձեռք առնեմ, ասաց Արգիշտը:

— Առաջնորդեցէք բժշկին թագուհու մօտ, որպէսզի տանի ու ներկայացնէ իշխանուհուն:

Այդպէս արին, Արգիշտը մտաւ և ներկայացաւ թագուհու հետ նրա դատերը:

— Աղջիկս ոչինչ չունէր ծնած օրից մինչև ասանկչորս տարւան հասնելը: Այդ տարին ինչոր կոկորդիցաւ ստացաւ, ահա երեք տարի է, որ համր է, չի կարողանում խօսել:

Արգիշտը գնեց Անթառամի դէմքը սքանչացաւ նրա չքնաղ պատկերով: Ապա քնեց գնդկերակը, սրտի բաբախումը, թոքերի շնչառութիւնը, գտաւ առողջ: Բայց թէ ինչ էր նրան տանջում, որ չեզոքն կապ էր ընգել, չը կարո-

ղացաւ հասկանալ: Շատ կողմնակի հարցեր տւեց, որ հետաքրքրէ որևէ բառով խօսի, օրիորդն էլ հետաքրքրուում էր, ոյժն էր գործադրում, որ ունէ բառով պատասխանէ, չէր աջողում:

Արգիշտը նկատեց, որ չքնաղ օրիորդը աղերսալի հայացքով իր աչքերին էր նայում, օգնութիւն էր ուզում, ցանկանում էր փրկւել, որ փրկէ իրեն ներկայացող գեղակազմ և առոյգ բժշկին, բայց հնար չէր գտնում: Նոյնիսկ ճիգ թափեց մի երկու բառով, մի ձայնով հաճելի դառնալ և յուսադրել երիտասարդ օտարական իշխանագնին, բաց նրան չը աջողեց, նրա ձայնը շրթունքներից դուրս չեկաւ:

Արծնի թագաւորը չը կարողանալով համբերել, թողեց, եկաւ աղջկան առանձնարանը ներկայ լինելու օրերի զուտորի ապաքինելուն: Թագաւորն էլ նկատեց, որ բժիշկը իր ճիգը գործ է դնում, աղջկին էլ ձգտում է խօսելու, մտովի ուրախացաւ, յուսալով թէ պիտի տեսնի աղջկան լիովին առողջացած: Բայց ելլու ժամի փորձերը դուր անցան և հայրը չը կարողացաւ լսել աղջկայ որևէ ձայն: Ապա գահաժառանգն ասաց Արծնի թագաւորին.

— Նստիսօր տուն կը վերադառ-

նամ, դեղերս կը պատրաստեմ և առաւօտ դարձեալ կը գամ շարունակելու: Յոյս ունեմ, որ իշխանութուն խօսեցնեմ:

— Պալատում քեզ բնակարան կը յատկացնեմ, ինչ դեղ որ պէտք է կարող են բերել իմ ծառաներս և քեզ ներկայացնել, մնա հիւանդի մօտ և նրան խնամիր:

— Ես պանը գրքեր ունեմ և դեղեր պատրաստելու, եփելու գործիքներ կան, որոնք այս քաղաքում չեն կարող շինել: Գիշերս ամեն բան պատրաստելով, առաւօտ վաղ կը վերադառնամ, ասաց Արգիշտի:

— Սօսք տալիս էք, որ անշուշտ պիտի բուժէք իմ դուստրին:

— Ես հաւատացած եմ, միայն ինձ այս գիշեր ազատ թողէք, որ ծանօթանամ իմ վեց հազար երեսանոց բժշկարան գրքի հետ և վերջիշեմ կարեւորը, որպէսզի անսխալ դեղերով իշխանութուն փրկեմ, ձեզ ուրախացնեմ:

— Տղերք, բժշկին ձի նստացրէք, մեծ պատուով սուն տարէք, նրա դրանը ծառայեցէք, նրան յարգեցէք, նա արժանի է պատւի:

Տասը ձիաւոր Արգիշտին իշխանավայել փառքով տարին իր բնակարանը, ուր իջաւ, ներս մտաւ երիտասարդ բժիշկը, իսկ ձիաւորները իրենց երիվարներով պար-

տաւորւած էին այնտեղ սպասելու մինչև Արգիշտի վերադարձը: Քիչ յետոյ տուն դարձաւ և մնաց շարած, երբ ձիաւորներին նկատեց իր բնակարանի շուրջը ծերունի բժշկապետը և հարցրեց.

— Այստեղ դուք ի՞նչ գործ ունիք:

— Մենք երիտասարդ բժշկին առաջնորդեցինք արքունիքից դէպի իր տունը, սպասելու ենք մինչև առաւօտ, որ միասին վերադառնանք պալատ:

— Լաւ, սպասեցէք, ասաց ժըպտալով ծերունի բժշկապետը և ներս մտաւ:

Արգիշտին դառաւ իր առանձնարանում, որ բաղմոցի վրայ բերանքսիվար ընկել և լաց էր վիճում: Այնպիսի հեկեկանքով ու հառաչներով էր լալիս թշուառ երիտասարդը, որ կարեկցեց նրա վիճակի վրայ ծերունի բժիշկը և ասաց:

— Կտրիճ եղիւր, Արգիշտ, քաջինք արտասուքը վայել չէ, վեր կաց, ասա տեսնեմ ի՞նչ վիշտ ունիս: Միթէ չըգիտե՞ս, որ արտասուքը աշխարհիս երեսին ճշոքի չի օգնել: Խելք ու դործ է պէտք դրժւարութիւններին յաղթելու: Նրելսայ չեո, սաքի ելիւր, յայտնիւր ցաւդ և նրա դարմանը մտածենք:

— Ես քեզ չըլսեցի, ես սխալե-

ցի, մտայ ծառուղին, յափշտակեցի: և առաջ գնացի: Յանկարծ վրայ հասան, ինձ բռնեցին, տարին ներկայացրին Արծնի թագաւորին և ահա տանջւում եմ...

— Այդ բոլորի առաջն անհնար է առնել, կատարւել է, պրծել: Ասա ինձ այժմ թագաւորն ի՞նչ է պահանջում:

— Իր դստեր՝ Անթառամի համր լեզւի կապերը քանդել և խօսեցնել:

— Դա հեշտ խնդիր է, առաւօտ կը գնաս և թագաւորի աղջկան խօսեցնելով կազատուիս: Միթէ արժէ դրա համար տանջւել:

— Ես ի՞նչպէս կարող եմ օրիորդ Անթառամին բուժել, երբ նրա ձայնը կոկորդից չի բարձրանում, երբ նրա բերանից որևէ խօսք չի լսւում: Թագաւորն ասաց, որ եթէ Անթառամին չը բուժեմ՝ զլուխս կտրել պիտի տայ, իսկ հակառակ դէպքում ինձ պիտի փեսացնէ և գահաժառանգ հրատարակէ:

— Դու զնա, նախ Անթառամին տուր այս դեղը խմէ, ապա ողջ մարմինը օծել տուր, այս ձէթով և երկու աղախինների յանձնարարիւր, որ շփեն նրա մարմինը աւելի կտրներով մի ամբողջ ժամ:

Երբ կաւարտեն, նորից նրան առաջարկիր այս բաժակով արմաւի գինին և տար հովանոցը:

Այնտեղ կը պատմես այն դէպքը, որը առաջի իրիկուն քեզի պատմեցի և Անթառամից կը պահանջես արդար վճիռ: Նա կը խօսի:

— Ուրեմն ես վստահ կերթամ և ձեր պատւէրը կը կատարեմ:

— Դնա համարձակ և գործիք աներկիւղ:

Առաւօտ վաղ Արդիշտը գնաց տանեալ թիկնապահների ուղեկցութեամբ արքունի պալատ, իրեն հետ վերցնելով բժշկի պատրաստած օժանելիքը և օշարակները: Ներկայացաւ թագաւորին և ասաց.

— Դուք պիտի նստիք հովանոցի վարագոյրի ետևը. ձեր ստորագրեալների հետ, որոնց որ կամենաք, կարող էք տանել: Օրիորդը չը պիտի իմանայ, որ դուք նրան լսում էք: Ես նրան կը խօսեցնեմ և երբ նա կաւարտէ իր բացատրութիւնը, այն ժամանակ շնորհ բերէք և ձեզ էլ պատասխան կը տայ:

— Շատ բարի, ասաց թագաւորը, արա, ինչպէս որ կամենում ես, միայն թէ խօսեցուր:

— Այժմ ես պիտի նրան օշարակ տամ և օծել տամ: Հրամայեցէք, ինձ թոյլ տալ ներկայանալու իշխանուհուն:

— Առաջնորդեցէք, ասաց թագաւորը:

Արդիշտը ներկայացաւ օրիոր-

ԹԱԳԱԻՈՐԻ ԱՂԶԻԿԸ

դին և առաջարկեց բերած օշարակը, որն օրիորդը սիրով ընդունեց: Ապա նա ժիշտներին հրահանեց, որ օծեն օրիորդի մարմինը և մաժեն ինչպէս կարևոր էր: Երբ ամեն բան վերջացաւ բժշկապետի պատուէրի համաձայն, Արգիշտը օրիորդին առաջարկեց գնալ հովանոց, մաքուր օդի մէջ մի ժամ անցկացնել: Թագաւորն արդէն իր պաշտօնականների հետ թագնւել էր վարագոյրի ետևը և սրտատրոփ սպասում էր դեղերի վախճանին: Մի քիչ հովանոցի մէջ մանգալուց յետոյ, Անթառամը յոգնութիւն դգաց, բազմոցին նստեց:

— Օրիորդ, ասաց Արգիշտը յարմար առթից օգտւելով, ես պարտաւորւած եմ ձեր դատաստանին գիմելու: Հաւատացած եմ, որ դուք այնքան բարեօրրա էք, որ ոչ միայն կը բարեհաճիք լսել, այլ կը տաք և ձեր արդար վճիռը, որին կարօտ է իմ ուսուցիչս, իմ վարպետս: Նրան պատգամ են տւել Անիի մեհեանից գալ ձեզ գիմել և ձեր վճռին հպատակւել: Այժմ խնդրում եմ, ասացէք ինձ, կը բարեհաճիք լսել թշուառի բողոքը: Անթառամը շատ աշխատեց, որ կարողանայ խօսել, ձայնը դարձեալ չը բարձրացաւ, ուստի թըշուառ օրիորդը գլխով ու աչքերով նշան արաւ թէ սիրով պիտի լսէ

գանգատը:

— Վարպետս, ասաց Արգիշտը հանդարտ ձայնով, ոչ միայն բժիշկ է, այլև մոգ է, ծանօթ է բնական և գերբնական դիտութիւններին: Նա այնպէս է բնութեան երևոյթները ուսումնասիրել, որ աշխարհին անբացատրելի իրերը նա որոշում է առանց նեղութեան:

«Մի անգամ վարպետս երկու ընկերով գալիս էր Արմաւիրից Տոշա: Ծանապարհին նրանք անցնում էին Ծաղկոտն լեռների անտառներից: Գիշերը քնելիս վախեցան գազաններից և աւազակներից, որոշեցին հերթով դիշերապահ լինել և հսկել քնողներին: Զորեպաններ չունէին, այլ ամեն մի ընկեր իր դրաստն ունէր, որոնք թէև իրենց մօտ էին արածում, բայց հսկողութիւնն անհրաժեշտ էր: Երբ քնելու ժամանակն էր, պոչ լռեցին և հսկողութեան առաջին հերթն ընկաւ հիւսն ընկերոջը, երկրորդը՝ դերձակին, իսկ երրորդը վարպետիս, որ արհեստով մոգ էր և մեծ գիտնական:

Հիւսնը երբ գիշերապահ կանգնեց, սիրտը սաստիկ նեղացաւ, չէր իմանում ինչ անել, որ քունը փախչի: Անտառում, մաքուր օդում կանգնած էր, յոգնած մարմնով, ընկեր չը կար խօսելու, քունն էլ նրան խիստ տանջում էր: Յան-

կարծ միտքն ընկաւ գործիքները, նա վերցրեց սղոցն ու կացինը, մի աղջկայ արձան շինեց: Այնքան բնականի նման էր այդ արձանը, որ ոչ մի տարբերութիւն չէր կարելի նկատել: Հեռւից նկատողը կարող էր շփոթւել և կարծել, թէ մի կոյս տրագ քայլերով անցնում է անտառի միջից: Այս արձանը շինելը երեք ժամ տևեց և այնպէս էր դադրել թշուառ հիւսնը, որ խկոյն եկաւ դերձակին ձայն տւեց, զարթեցրեց, նրան յանձնեց գիշերապահի գէնքերն ու ընկաւ, քնեցաւ:

Քնից առանց կշտանալու զարթնած դերձակը, թէև յանձն առաւ կատարել ընկերական փոխադարձ պարտքը, բայց այնքան թմրած էր քնից, որ չընկատեց, թէ ինչ կայ իր շրջապատում: Մինչ հիւսն սկսեց խռկալ, դերձակն ակամայ ման էր գալիս, որպէսզի սթափւի և պաշտպանէ ընկերներին ու զրաստներին սրէէ փորձանքից: Յանկարծ դերձակի աչքն ընկաւ կնոջ փայտի արձանին, նախ մերկ մարդ տեսնելով սոսկաց, ապա մօտեցաւ զննեց երկիւղալի այդ փայտարձանը, վերջապէս շոշափեց և ասաց իւրովի.

— Մեր հիւսնը իր հնարը հոյս է տւել, փայտից արձան է շինել, որ մեզ զարմացնէ: Գնամ պոյսու-

սակս բանամ, արձանի համար՝ զգեստներ կարեմ, այնպէս հագնեմ, որ արձանագործը չըճատահէ իր շինածը:

Ապա սկսեց կտրել և իրար ետևից հագցնել մերկ արձանը ընտիր շորերով:

Ամբողջ երեք ժամ անչափ եռանդով աշխատեց դերձակը, այնպէս գեղեցիկ տարադով զարդարեց փայտի արձանը, որ մօտից անցնողը չէր կարող զանազանել, թէ այդ փայտի արձան էր, թէ կենդանի մի գեղանի օրիորդ: Երբ երեք ժամը լրացաւ, դերձակը մօտեցաւ մոզին ձայն տւեց, ասաց.

— Բարեկամ, հերթը քոնն է, վեր կաց գիշերապահի պարտքը կատարիր:

— Վերկացաւ՝ վարպետս մոզը, աչքերը բացեց, աբան գցեց ուսերին, վեր առաւ գաւազանը, սկսեց ման դալ ընկերների և զրաստների շուրջը: Նա զբաղւած էր մտովի ինչոր քիմիական և կենդանական խնդիրների բացատրութեամբ, նա անվերջ մտածում էր այդ հարցի մասին, նոյն իսկ ինքնամոռացութեան տրւած, թէ ինքը հսկում էր ընկերներին: Վերջապէս վարդածին արշալոյսը շողաց արևելքում և վարպետիս սթափեցրեց, որ լոյսի շողի մէջ

նկատելով այս տարօրինակ փայտէ օրիորդին, մօտեցաւ, զննեց և ժպտաց։ Ապա սկսեց այնպիսի միջոցներ գործադրել, որ փայտը փափկեց, շարժեց, ման եկաւ կատարեալ մարդու նման։ Ամբողջ մի ժամ դեղեր տուեց, հնարներ գործադրեց և կարողացաւ նոյնիսկ խօսեցնել նախկին փայտի արձանին։ Ապա գնացին մի վայր ընկած հաստ գերանի վրայ նստան, սկսեցին իրար հետ զրից անել։

Սրանց խօսակցութեան և վիճաբանութեան ձայնից սթափւեցին հիւսն ու դերձակը, եկան, մօտեցան և ամեն մինը ճանաչեց իր գործը և ձգտում են յափշտակել օրիորդին։ Հիւսն ասում է.

— Ես առաջին անգամ մտածեցի այս արձանը շինել։ շինեցի, ուստի նա որպէս իմ նախամտածածը, իմ մտքի ծնունդը ինձ է պատկանում։ Դերձակն ասում է, քանի որ փայտի մերկ արձանին ես մարդավարի շորեր հագցրի, ես մտածեցի կողմը կին դարձնել, ինձ է պատկանում։ Իսկ ձեռք վարպետս ասում է.

— Դուք փայտի արձան շինեցիք ու զարդարեցիք, ձեր իրաւունքն է փայտն ու կերպարը, իսկ ես հողի տէր, կենդանացրի և բերանը չեզոք դրի, նա ինձ է պատկա-

նում, այս կենդանի շարժուն, խօսուն և զգայուն արարածը ինձ է պատկանում։

Սրանց կռիւը սաստկացաւ, այնքան վէճը բորբոքեց, որ դիմեցին Տոշպի թագաւորին։ Սա մի այնպիսի զարմանալի գանգաւ է, որ մինչև օրս ոչ մի երկրում նմանը չեւած է։ Թագաւորի մերձաւորներն ու պաշտօնակալները մոլորւած էին, չէին կարողանում անկողմնակալ վճիռ տալ։ Պարզ է, որ հիւսն է այս էակի ծագման նախագիծ կազմողը, բայց նա երբէք չէր կարող երազել փայտին հողի տալ, դերձակը հագուստ հագցնելով նոյնպէս նպաստել է արձանի վիճակի փոփոխման։ Բայց այս երկուսի իրաւունքը չէր ուզում ճանաչել մոզը։ Այս պատճառով Տոշպի թագաւորը այդ երեքին էլ հրամայեց Անիի տաճարը գնալ և Անահիտի պատգամատնից որոշում բերել, թէ ում պէտք է յանձնել կենդանացած արձանը։

Անիից պատգամ են ստացել, դիմել ձեզ, Սրծն թագաւորի դաստեր՝ Անթառամիդ վճռին։ Այժմ այդ պատգամաւորութիւնն եկել է, աղերսում է ձեզնից արդար վճիռ։ Ձեր շրթունքներից դուրս թռած խօսքը նրանց համար սլորազան վճիռ է, որոնք անհամբեր պատում են։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ ՄԻՋԱԳԵՏՔՈՒՄ

— Փայտից արձան շինողին պիտի փայտ տալ և իր աշխատութեան վարձը, ասաց կակազելով Անթառամը, թող գնա մի ուրիշն էլ շինէ, դերձակին պիտի վարձատրել աշխատութեան և կերպասների համար, իսկ կենդանացած կոյսը նրան շունչ ու լեզու տուող մոզինն է, որ կենդանացրել է անշունչ և անզգայ փայտը:

Իսկոյն ուրախութիւնից ծափահարեց Արգիշտը այնպիսի հրճանքով, որ թագաւորն ու պաշտօնակալները վարադոյրի ետեից դուրս եկան: Թագաւորն անմիջապէս համբուրեց աղջկան ճակատը, բռնեց ձեռքից և մօտենալով Արգիշտին, ասաց.

— Դու էլ սրա կապած լեզուն բանալով ինձ և աղջկանս կեանք տւիր, սրանից յետոյ Անթառամս քո կիներն է: Համբուրեցէք և երբէք տխուր օրեր չըտեսնէք:

Անթառամի հոգեկան զմայլանքին չափ չր կար, նա դրկեց Արգիշտին, որին տեսնելու օրից պիտել էր, համբուրեցին և սկսեցին հարսանեկան զլարճութեան օրերը: Բառասուն օր մեծ հանդէսներ կատարեցան, քաղաքի ազգաբնակչութեան ճաշկերոյթների հրաւրեցին, կաքաւիչները, գուսանները, նւագածուները իրենց պարով ու երգերով դղրդացրին քաղաքը

և քրմապետները մեհեանի մէջ օրհնեցին ու արքայական թագով պսակեցին ամուսնեբին: Ծերացած թագաւորը գահից հեռացաւ, թագն ու գաւազանը փեսային յանձնեց և ամբողջ Բասենը դղրդաց, երբ Տոշալի թագաւորից պատգամաւորներ եկան և իրենց զահաժառանգին՝ Արգիշտին հրաւիրեցին հօր մօտ, որպէս զի յաջորդէ դառամեալ կոյր հօրը:

Արգէն բժշկապետն էլ պահանջում էր Արգիշտից, իրենց պայմանի համաձայն վերադառնալ, աղբիւրի մօտ բաժանել վաստակածները, որպէսզի ինքն էլ գնայ Խլաթ ծննդավայրում հանգստանալու: Արծնի ծերունի թագաւորը համաձայնեց, որ իր փեսան Անթառամի հետ վերադառնայ Տոշալ, ներկայանայ հօրը, նրա օրհնութիւնն առնէ, Մելլիան ու Բիանայի թագաւորութիւնները միացնելով, միակ իշխէ Հայկական Բարձրավանդակին:

Հարսանիքից անմիջապէս յետոյ ճանապարհ ընկան դէպի Տոշալ: Երբ մօտեցան դաշնակցութեան աղբիւրին, ծովի ափերին մօտ Արգիշտը հրամայեց ծառաներին, աղախիններին և սպասաւորներին իջևանել մի այգում և սպասել մինչև իրենց վերադարձին: Ապա Անթառամը, Արգիշտն ու մօզը

իրենց գանձերով գնացին պայմանաւորւած ծառի տակ, նստան, ճաշեցին, հանգստացան և սկսեցին հաւասար կիսել իրենց երեք տարւան վաստակը: Արգիշտը բացեց պայտուակները և արդար սրտով բաժանեց ոսկին, արծաթը, մարգարիտը, գոհարը, կերպասը, տփնչէս որ կատարեւապէս ամեն ինչ հաւասար կիսեց ոչ մի մըսխալ ոչ աւել, ոչ պակաս. Այլա բժիշկն ասաց,

— Կիսիր և երեք ձին:

— Երկուսը քեզ, ասաց Արգիշտը, մինն էլ ինձ:

— Ո՛հ, ասաց մոգը, մենք ուխտել ենք ամեն ինչ հալալ կիսել: Պէտք է երեք ձին էլ միջից կիսել մի կողմը քեզ, միւսը ինձ:

— Ախար, ինչպէս կարող եմ ես այսպիսի նժոյգները սպանել, ասաց Արգիշտը, մեղք չէ:

— Մեր պայմանը չեմ կարող դրժել, պէտք է ամեն ինչ կիսել, ասաց և սրի մի հարւածով այնպէս կիսեց ձին, մինչև միջից բաժանւեց, աջ ու ձախ ընկաւ:

— Եղբայր, մի սպանիր, ասաց Արգիշտը, բոլորն էլ քեզ եմ նւիրում:

Ո՛հ, ես քո իրաւունքը վերցնելու աչք չունիմ, ասաց ու կիսեց Երկրորդ և երրորդ ձին և:

Այս արարքից սոսկալի կերպով

այլայլեց Անթառամը, աչքերը փակեց, որ չը տեսնի բժշկապետի արարքը: Այդ ժամանակ մոգը ասաց Արգիշտին:

— Բարեկամ, մնաց մի բան ևս կիսելու:

— Ինչ, ասաց Արգիշտը, աչքերը սկսելով վարպետի բերելին:

— Կինդ. չէ՞ որ նրան էլ դու վաստակեցիր մեր պանդխտութեան երեք պայմանաւորւած տարում, նրա կէսն էլ ինձ է պատկանում:

— Արեւիգ մատուց, ասաց Արգիշտը, չոքելով մոգի առաջ, նրան ինձ շնորհիր: Բոլոր ոսկին, արծաթս, գոհարս, մարգարիտս, ինչ որ ունեմ քեզ եմ տալիս, միայն թէ նրան ինձ շնորհիր:

— Ո՛հ, ասաց մոգը սուրը բարձրացնելով: Սրան էլ պէտք է բաժանել, քանի որ կէսն իմն է:

— Թագս, գահս քեզ կը տամ, խնայիր...

Ես կարօտ չեմ ոչ թագիդ, ոչ էլ գանձերիդ, ես նրա կէսին տէրն եմ, պիտի կիսեմ, ասաց առաջ վազելով:

Արգիշտը մէջ մտաւ, բռնեց մոգի թիւը, չը թողեց հարւածն իջեցնելու: Մինչ այդ այնպէս սոսկաց ու կոճկաց Անթառամը, որ ստամոքսի մի գունդ կձկւած օձեր նրա բերանից դուրս թափւեցին:

— Ես նպատակիս հասայ, ա-
սաց ծիծաղելով, ես քո նշանածին
այնպիսի սարսափ տւի, որ նրա
ստամոքսում բուն դրած օձերը
իրենց ձւերով դուրս թափւեցին
և նա իսպառ ազատւեց իր ցաւից:
Ցատուկներն, իմ սիրելի ազա-
տարար, ասաց մոզը Արգիշտին,
բոլոր գանձերն էլ քոնն են, ձիւերն
էլ ողջ քեզ եմ վերադարձնում,
որ ես գնամ մօրս ուրախացնեմ,
դու էլ գնա հօրդ աչքերը լաւա-

ցուր այս փոշիով:

Ասաց համբուրւեցին ընկեր-
ները և մոզը ոսկեձկան շապկով
ընկաւ Տոշպի ծովն ու աներևոյ-
թացաւ: Իսկ Արգիշտին գնաց հօր
օրհնութիւնն ու գահն ստացաւ,
միացրեց Բիւնայի և Միլդիայի
թագաւորութիւնները, զօրացաւ և
եօթանասուն տարի այնպէս իշխեց,
որ ոչ մի թշնամի էլ չը համար-
ձակւեց խալդա մանելու:

Ա Տ Ր Պ Ե Տ

ԵԹԷ ԹՈՅԼ ԿԸ ՏԱՍ

Եթէ թոյլ կը տաս մօտենամ ես քեզ
Փշրեմ այն շղթան, որ տանջում է քեզ.
Սեղմեմ ջերմ կրծքիս, սլանամ հեռուն
Քեզ նոր կեանք, նոր յոյս պարգևեմ
սիրուն:

Եթէ թոյլ կը տաս ձեռքիցդ բռնեմ,
Այդ մուծ անդունդից շուտով ազատեմ.
Տանեմ այն աշխարհը, որ յոյս է պայծառ,
Մոռանաս անցած քո կեանքը թշառ:

Եթէ թոյլ կը տաս, մի քովէ խօսեմ
Յայտնեմ ամեն ինչը, ցաւերդ ամոքեմ.
Էլ երբէք չի տանջի հոգիդ վիրատը,
Էլ երբէք չես յիշի կեանքդ սգատը: Ս. ՉԻՔԵՆԻ

Հ ա ն ե ղ ու կ

Գ Ա Զ Ա Ն

Մի գազան կայ՝ ինչպէս վիշապ
Վագ է տալիս շտապ-շտապ.
Մի սև եղջիւր պտուտ-պտուտ
Ձգւում է վեր, էլ չունի տուտ.
Աչքեր ունի թոնրի նման...
Հեռու կացէք, աման, աման:
Փնչում է նա, կամ մռնչում,
Մէկ սուր ձայնով բարձր կանչում.
Ձայն է տալիս,~ բայց ո՞րտեղից.
Իր գագաթի հէնց մէջտեղից:
Շունչը հէնց որ կտրւում է,
Շատ զիւ ձայնով մէկ ճւում է,
Կանգ է առնում ու պրթպրթում,
Հարիւրներով մարդ է ուտում.
Մարդ է ուտում առանց բերան,~
Ո՞վ է տեսել այսպէս գազան:
Աջից, ձախից կուլ է տալիս,
Մէկ էլ յանկարծ ճչում, լալիս,
Կամ կատաղում, փնչացնում
Ու գայրացած՝ առաջ անցնում...
Ձարմանալին այն է, զիտէ՞ք,
Շատ են սիրում նրան մարդիկ.
Իրենց կամքով մօտ են գալիս,
Ու վիշապը կուլ է տալիս.
Կուլ է տալիս, հեռու գնում,
Մի ուրիշ տեղ նորից ծնում..,

Բ Ո Վ Պ Ն Դ Ա Կ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Կ. Կ. Մելիք Շահնազարեանի 35-ամեակը Աղբիւրում:

Կոստ. Մելիք-Շահնազարեան	.	.	.	Պատկեր
Մի պատկեր դաշնանային կեանքից	.	.	.	Կ.Կ. Մ. Շահ.
Քիւղական նւագներ	.	.	.	Ն-Վարդ.
Ոսկեձուկ	.	.	.	Ատրպետ
Թաղաւորի աղջիկը	.	.	.	Պատկեր
Եթէ թոյլ կը տաք	.	.	.	Զիթենի
Հանելուկ՝ Գաղան	.	.	.	Յ. Պետրոսեան

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՑ

ԱՂԲԻԻՐ-ի ամառւայ սկզբի և վերջի № №-ը
(ՄԱՅԻՍ-ՅՈՒՆԻՍ եւ ՅՈՒԼԻՍ-ՕԳՈՍՏՈՍ)

ինչպէս միշտ, լոյս են տեսնում միացեալ:

ՏԱՐԱԶԻ ամառւայ № №-ը լոյս չեն տեսնելու,
որովհետեւ աշունքից **ՏԱՐԱԶԸ** դարձնում ենք
երկշաբաթաթերթ: Նոր բաժանորդագրւողների
համար **ԱՂԲԻԻՐ** և **ՏԱՐԱԶ** սեպտեմբերից մինչև
յունւար 10 ռ. արտասահման՝ 20 շելինգ կամ 25 ֆր.
Ներկայ 1918 թ. լոյս տեսած և չըսպառւած
ՏԱՐԱԶԻ իւրաքանչիւր №-ը 3 ռ. **ԱՂԲԻԻՐԻ**
№-ը 1 ռ.